

Sestaviti in urediti antologijo iz prozaičnega slovtva kakšnega naroda ni lahko delo. Teže je izbirati prozo kot poezijo, ker je predmet še bolj širok, a urednik je vezan na tesne meje. Marsikaj ne more sprejeti, ker je preobširno, drugo iz kakšnega drugega ozira ni primerno, in tako je taka antologija vedno plod najrazličnejših kompromisov.

Brez dvoma srečno je bilo, da je postavil gospod urednik kot za uvod Levstikovega Krpana. Da spada sem, ne more biti dvoma. Kar zadeva druge spise, bi se dalo debatirati o tem, če ne bi bilo mogoče vzeti pripravnejših. Toda tu igrajo vmes tudi subjektivna mnenja, slednjič mora pa tudi urednik imeti svojo pravico. Radovedni smo, kaj prinese drugi del. V prvem delu pogrešamo takih prvovrstnih leposlovcev, kot so: Detela, Erjavec, Trdina, Tavčar. Detela prekaša brez dvoma Stritarja, Stareta, Kersnika, Mencingerja, ki so bili sprejeti. Stritarjeva po Hofmannu ponarejena „Rosana“ je prišla v zbirko, toliko boljših stvari pa ne. Upamo, da se bo v drugem delu to izpopolnilo in da se bo k njim pritegnilo še nekaj boljših modernih: Finžgarja, Meškota, Govekarja, Murnika, Šorlija itd.

Marsikaj bi imeli pripomniti tudi k urednikovemu dodatku, kjer pojasnuje Hrvatom nakratko zgodovino in značaj slovenskega slovtva. Predvsem se ne strinjamo s tradicijsnim mnenjem o Stritarju. Stritar je bil človek precej plitvega mišljenja, ki si je nekoliko ogledal svet in imel v oblasti slovenski stavek, a ni imel v nobeni stroki temeljite izobrazbe. Njegovi dialogi so smešno prazni, povesti malo izvirne, pesmi vkljub za dotedanji čas lepim verzom brez globljih izvirnejših misli. V svojih slovtvenih pogovorih je strašno dolgovezen in malenkosten, brez globokih načel. Kot literaren kritik si je pridobil dr. Mahnič brez dvoma večjo zaslugo za naše slovtvo kakor pa Stritar.

Dalje so nekam čudno v kot potisnjeni Detela, Trdina, dr. Tavčar in drugi. Diametralno nasprotje med Detelom in Tavčarjem ne obstoji v tem, da je eden konservativen, drugi pa naprednjak, ampak, kot literata ju loči nekaj drugega. Sicer pa jaz tudi ne vidim med njima diametralnega nasprotja, ampak bi raje konstatiral diametralno nasprotje med Detelom, Tavčarjem itd. na eni, a Cankarjem, Meškom itd. na drugi strani. Največja vrlina Tavčarjeva je njegova razkošna predmetnost (tudi, ako se iz drugih ozirov s predmetom ne strinjamo). Cankar in drugi so pa večkrat skoraj brezpredmetni subjektivist. Težko mi je tudi najti logično vez med Trdinom in Cankarjem. Po mojem mnenju sta si ravno ta dva pisatelja popolna antagonist. Trdina se je tako vglobil v ljudstvo, da je večinoma nemogoče določiti, kje se neha narodno blago in začnjenja pisateljevo tvorenje. Cankar se je pa popolnoma odtrgal od našega ljudstva in se je izobrazil po dunajskih kavarnah in krčmah. Pri Trdinu ljudski realizem, a pri Cankarju ne ene postave, ne ene poteze iz našega konkretnega življenja. Kot govore njegovi junaki, ne govori in ne misli nobeden naš človek, za Cankarja so ljudje samo simboli, v katere zavija on svoje nazore.

Da smo vkljub mislim, katere smo pri tej priliki povedali, knjige prav veseli, ni potreba posebej omeniti. Na vsak način pomeni ona pozitiven korak naprej k slovensko-hrvaški vzajemnosti. Dr. L. L.

Minka Govékar: **Dobra gospodinja**. Ljubljana 1908. Strani 226.

Mnogo lepega in dobrega pove znana pisateljica v tej knjigi našim ženam in dekletom. V resnici žal nam je, da je ne moremo priporočati brezpogojno. Njena glavna napaka je, da stoji na popolnoma materialističnem stališču. „Dobra gospodinja“ bi morala dati našim gospodinjam odgovor na vsa njih se tičočja vprašanja življenja, materializem je pa jako površen sistem, ki pusti ravno najvažnejša in najbolj pereča vprašanja brez odgovora. Zakaj mora biti naša gospodinja „dobra“, zakaj mora dobro voditi dom, vzgajati otroke, ljubiti svojce in narod? Na to vprašanje nam materialist ne more odgovoriti. Materializem oropa gospodinjo najsilnejših povodov za dobro delovanje in najuspejšejših sredstev za dobro vzgojo otrok in ohranitev rodbinske sreče.

Materialistično stališče je torej glavna in temeljna napaka knjige. Drugače so pisani strokovni članki dobro, nekateri naravnost izvrstno. Strinjamo se tudi s članki „Ženska in omika“, „Mati in gospodinja na kmetih“ — za posamezne, nekoliko netočne stavke se ne bomo pripravili —. Puhlost materializma se najbolj občuti v članku „Mati — vzgojiteljica“. Ugaja nam pa, da je v članku „Alkoholizem in ženstvo“ tako odločno poudarila protialkoholno stališče. Upajmo, da se ji bo kdaj posrečilo, prepričati slovenske narodne dame, da zanje ni dostojno, za narod pa ne koristno, ako služijo pri narodnih veselicah za natakariče. V zadnjem oddelku „Državljanica“ stopi zopet močneje na dan materialistično stališče pisateljice. V odstavku „Razporoka in ločitev“ ne loči dovolj med „impedimenta dirimentia“ in „separatio a toro et mensa“. Dasiravno se izraža močno previdno, vendar izgleda včasih, kot bi odobraval razporoko. V sklepnem odstavku nastopi krepko za politično enakopravnost žensk. Kot že omenjeno, se knjiga radi svojega materialističnega stališča ne more priporočati. Dr. L. L.

05960

Hrvaška.

Dr. Stjepan pl. Miletić: **Iz raznih novina**. Probrani sastavci o kazalištu i književnosti, II. — 80. Str. 304. Cena 2 K. — To je posmrtna knjiga prezgodaj umrlega dr. Miletića, s katerim so izgubili Hrvatje darovitega, vsestransko delavnega književnika in požrtvovalnega domoljuba. Ljudje, kakor Miletić, se redko najdejo. Poleg s posvetnim bogastvom je bil obdaran z duševnimi blagri in s plemenitostjo srca; k temu si je pridobil še svetovno naobraženost in vse to je posvetil v prosep književnosti in umetnosti svoje domovine. Čeravno se je moral zaradi bolezni še pred štirideset letom svoje starosti umakniti javnemu delovanju, si je vendar s svojimi deli v zgodovini hrvaške književnosti in hrvaškega gledališča z neizbrisljivimi črkami začrtal ime.

Miletići so od starine iz Bosne. V času turških bojev so se preselili v Senj (kjer je živel kanonik Dominik Miletić, ki je bil l. 1627. povzdignjen v plemski stan), a kasneje so se nastanil v vojni Krajini, kjer so poprijeli pravoslavje. Oče Miletićev, Štefan, porojen l. 1805. v Petrinji, je bil častnik in se je oženil z Marijo Popovićevo, hčerjo bogatega zagrebskega

trgovca, ki je bila vsestransko izobrazena in se je posebno zanimala za umetnost in gledališče. Njun sin se je porodil 24. marca l. 1868. in bil kot dete zelo slaboten. Starše je izgubil v zgodnji mladosti. Gimnazijo je dovršil v Zagrebu, a filozofijo na Dunaju, kjer je bil l. 1893. promoviran za doktorja modroslovja. Obilno imetje mu je dovoljevalo, da se je posvetil edino le književnosti in umetnosti. Vzorno je vodil od l. 1894. do 1898. hrvaško gledališče. L. 1905. je nevarno obolel in od boleznih le malo okreval, dokler ga ni dne 8. septembra 1908 v Monakovem v drugič zadela kap, katera je pretrgala nit njegovega življenja. Pokopan je po lastni želji v svoji domovini, v belem Zagrebu.

Miletić se je že kot dijak oglasil na književnem polju. Sodeloval je v raznih časopisih in že l. 1887. zbral svoje feljtone: „Iz raznih novina“. Svojemu iskrenemu prijatelju mlademu Tučiću je spesnil l. 1889. v spomin: „Grobne pesme“, katere pokazujejo lep pesniški talent. Vendar se je Miletić že od mladosti najbolj zanimal za gledališče in je kot pisatelj mnogo deloval na dramskem polju. Že l. 1887. je dramatičar Šenoinega „Diogenesa“, napisal šalo „Diletanti“ in „Za nosom“ potem l. 1891. „Zaboravljene ljude“ in „Zabašurene karijere“, l. 1892. dramo iz socialnega življenja „Grof Palizna“, l. 1894. tragedijo v petih dejanjih „Boleslav“ in več manjših gledaliških stvari in librete za Zajčeve opere „Kraljev hir“ in „Armido“. Velikanska je bila njegova osnova za pentalogijo: „Hrvatski kraljevi“, v kateri je nameraval dramatski obdelati hrvaško zgodovino od l. 924.—1102. in prikazati tragedijo hrvaškega kraljestva. Od pentalogije je dovršil samo prvi del: „Tomislav“ — v petih dejanjih in „Pribinu“ kot prvi del „Krešimirovića“. Po njegovem načrtu bi se morale te njegove „historije“ predstavljati na odprtem solinskem polju pri Spljetu kot slovesne narodne igre, da bi Hrvatje videli, kaj so nekdanj bili, in se naučili, kaj bi zopet morali biti. Škoda, da je pisatelj to svojo osnovo, za katero se je mnogo let vestno pripravljaj, povečini nedovršeno ponesele seboj v prezgodnji grob! — Kdor pa hoče vedeti, kaj je bil Miletić kot reformator hrvaškega gledališča, katerega je s svojim znanjem in trudom povzdignil na evropski niveau, naj čita dve knjigi njegovega znamenitega dela: „Hrvatsko glumišče“ (1904), ki ga hrvaška kritika, žalibog, ni z onim zanimanjem pretresla, kot ga je to poučno in vseskozi zanimivo delo zaslužilo.

Miletić je pisal lehak, duhovit slog, prepleten s finim humorjem in ironijo; opazoval je ostro in zrelo sodil. Že v prvi knjigi svojih feljtonov: „Iz raznih novina“, ki jo je izdal kot devetnajstleten mladenič, se opažajo vse te njegove vrline. Govori z zrelim opažanjem o svojih ljubljencih Shakespeareju in prvem hrvaškem dramaturgu dr. D. Demetru. Za prvega pravi

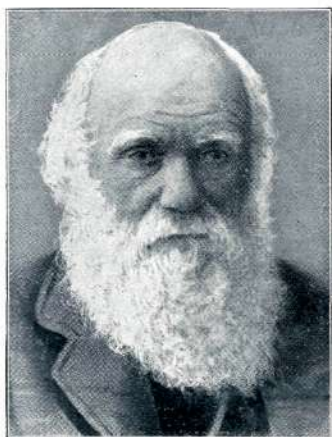
v svoji drugi knjigi: „Shakespeareov duh morao bi biti kućnim duhom vsakoga kazališta, jer kazalište, koje na njegovim djelima oskudijeva, vrlo naliči državi bez religije.“ Njegova doktorska disertacija *Die ästhetische Form des abschliessenden Ausglei-*

POTRES V ITALIJI: RAZVALINE V MESSINI

ches in den Shakespeare'schen Dramen je vzbudila zanimanje tudi v tujem svetu, a kot intendant si je smatral za dolžnost, da občinstvo spozna dovršeno uprizorjena Shakespearejeva dela. V svojih feljtonih ocenja nadalje francosko konverzalno dramo Sardonovo, Pailleronovo in Scribeovo, govori o domačih dramskih in opernih pojavih in posvečuje tople vrstice nekim domačim umetnikom. Tudi v drugem delu „Iz raznih novina“, ki je sedaj izšel v zalogi društva hrvatskih književnikov, so tiskani njegovi starejši članki od l. 1888.—1895. (izvemši zadnji: K riješenju kazališnega pitanja od l. 1906.), pa vendar so ti članki še danes aktualni in še danes jih bode vsakdo prebiral z velikim zanimanjem. Večina teh člankov spada v gledališko in umetniško stroko, pa si lahko mislimo, ko te članke beremo, kako je bil Miletić strokovno pripravljen, ko je prevzel l. 1894. vodstvo hrvaškega gledališča. Prvi feljton, „Umjetnost — propasti u kazalištu“, je napisal Miletić, ko so njegovi „Diletanti“ „propadli“. Z duhovito ironijo črta razne zahteve občinstva, ali se na koncu tolaži ker ima „i ovo propadanje svoju veliku svrhu: pravi će talenat samo potkrijepiti na novi rad, novu borbu, a slabi dusi će smalaksati, kot vide — da su udarili krivim putem“. Pokojni je bil zelo navdušen za Wagnerja in je kot intendant spravil na zagrebski oder več njegovih oper. V tej knjigi je opisal Wagnerjevo gledališče v Bayreuthu, katero je sezidano po intencijah tega gorostasnega glasbenika. Večje članke je posvetil svetovnim umetnikom: Sari Bernhardt, Ernestu Rossiju, Konstantinu Coquelinu in E. Duse. Od vseh teh ga je najbolj navdušil stari Rossi, za katerega trdi, da je on „jedini glumac, koji svojim glumačkom veličinom dostiže veličinu pjesnika Shakespeara“. Sari

Bernhardtovi ne oporeka njenega velikega talenta, vendar, „što Rossi daje, to mu njegovo čuvstvo nalaže, a što Sara Bernhardt stvara, to je djelo velikoga talenta i još veće rafinerije . . . Sara glumila je sebe, Rossi svoje uloge. Ona je virtuoskinja, on umjetnik“. Od domačih umetnikov je opisal pevca Bogdana pl. Vuklavića, komika Šandora Sajevića in igralko Maco Perisovo. V knjigi so nadalje njegovi zelo poučni članki o „Hamletu“, o „Le Tartufe“, „Esclarmondi“, „Barunu Hrobčickiu“, „Námluvy Penelopovi“, „Thermidoru“, „Macbethu“ in o izvorni igri mlajšega Šenoe: „Kako vam drago“. Samostalno in s krepkimi potezami ocenja nam tu razna gledališka dela, brez fraz in z golimi dejstvi nam pokazuje, da to piše strokovnjak, kateremu je smoter, da te pouči in ti pokaže delo v pravi luči. Lepo je opisal in z ljubeznijo „prikazovanje muke Isukrstove u Oberammergau-u“, historični razvitek teh predstav in njih vrednost. Seveda hrvaško gledališče mu je bilo vedno pred očmi in ljubezen do tega domačega

CHARLES DARWIN
(k stoletnici)

zavoda mu je narekovala članke: „U oči nove sasona“, „Kazališno pitanje“, „O verizmu u kazališnoj umjetnosti“, „Kazališna pisma“ in „K riješenju kazališnoga pitanja“. Hrvaško gledališče je bilo, kateremu je Miletić posvetil vse svoje znanje in vse svoje moči, žrtvoval mu tudi okrog 200.000 K lastnega premoženja, povzdignil ga na visoko stopinjo in pri tem — doživel grdo nehvaležnost.

Prihodnji zvezek: „Iz raznih novina“ bode obsegal nekatere članke pokojnikov o umetnosti vobče, o književnosti in nekatere satirične spise. Vladimir Treščec, ki je napisal predgovor drugi knjigi, želi, naj bi članki pokazali mlajši generaciji, „koja hoče, da se za odgovorno zvanje kritika pripravi, put, koji vodi do gradje, a ne do obaranja“. Malo koristi ona kritika, ki „pretežno samo osudjuje, a rijetko pobudjuje“. Miletić ni bil tak kritik, pa se zato njegovi članki koristno čitajo, a naj bi našli tudi posnemovalcev.

Toliko v spomin nedavno umrlemu Miletiću, ki je bil poštena duša, vesten pisatelj in neumorno marljiv delavec, pa tudi odkritosrčen prijatelj nas Slovencev

in občudovalec krasot naše domovine, saj je preživel na Bledu in po drugih naših krajih svoje najlepše in najmirnejše dni.

Janko Barle.

Spiridion Petranović: „**Varnice**“ (1904 do 1907). Crtica, knjiga I. Cijena 1 kruna. — 120. Str. 132. — Med hrvaškimi pisatelji so že mnogi pisali kratke črtice, a od teh so se gotovo najbolj posrečile one, ki jih je izdal pod naslovom: „Lišče“ Fran Mažuranić. V tem duhu in obliki napisane so tudi „Varnice“ (iskrice), katere je izdal mlad unijatski duhovnik Spiridion Petranović, rojen Dalmatinec. Pisatelj v predgovoru pripoveduje, kako je kot deček mnogo časa sprovedel v kovačnici starega Miška, ki je tolkel z velikim kladivom po razbeljenem železu, da so iskre letele na vse strani. Če je kaka iskra doletela in spekla katerega od otrok, zasmeljal se je Miško in zaklical: „Nič zato, nič, bode čvrstjši ključ!“ Pisatelj je tudi želel postati kovač, ali ga je drugam odpeljala pot življenja. Vendar pravi, da četudi ni kovač: „nešto sam baštinio od staroga Miće, jer treća je evo godina što i ja izbijam Varnice, koje takodjer peckaju, dok bih htjeo da skujem tajanstven, čvrst ključ, kojim bih imao otvoriti srca ljudska — srca naroda svoga — trijeznosti, značaju i plemenštini“. V lični knjižnici, ki jo je posvetil „apostolu Hrvatstva dru Anti Starčeviću“, je zbrano enainpetdeset iskrice. Spekle sicer ne bodo nikogar, vendar pisatelj umestno biča razne napake ljudskega društva, pomanjkanje značaja in ljubezni do domovine. Knjigo preveva rodoljubna tendencija in se je marsikatera iskrice prižgala v plemenitem srcu, katero vroče ljubi svojo domovino. Pisatelj ima lep dar opažanja, v nekoliko besedah pove, kaj misli, jezik mu je lep, pa sem prepričan, da bode napisal še boljših in večjih stvari kot so „Varnice“, če bode vztrajal na pisateljskem polju. Gradiva bode imel dovolj, če bode proučeval in opazoval narod, med katerim deluje.

Janko Barle.

CSCS

Poljska.

Vieslav Sclavus: **Ugodovci**. Tretja izdaja. Levov 1903. Neimenovani, a dobro znani pisatelj poljski nam odkriva v svojih obširnih, izredno zanimivo pisanih povestih, temne strani ruskega političnega sistema in ruskega vladnega postopanja. V povesti „Ugodovci“ (Slogaši) nam opisuje leta od nastopa sedanjega carja pa do izbruha rusko-japonske vojske, to je čas, ko so v Varšavi pričeli nastopati „Ugodovci“, t. j. Slogaši, namreč stranka, ki je hotela narediti slogo z rusko vlado. Odkriva nam globine tajnosti vladnega sistema in na drugi strani revolucionarnega delovanja. Dobri, pošteni ljudje vise tu kot med prepadi in nimajo izhoda na nobeno stran. Kar bi človek mislil, da bere v fantastičnih povestih iz kakšnega minulega sveta, je tu vzeto natančno iz sedanjosti. Domisljija Conan Doylea in pisateljev indijanskih romanov ni nič v primeri s tem, kar je tu ustvarilo življenje. Junak povesti, Poljak, ki hoče delati slogo med Rusi in Poljaki, okusi na lastni koži vso podlost in grozo ruskega vladnega sistema. Posreči se mu, da zbeži iz ječe in izgine potem, ne vemo kam, ž njim izgine pa tudi njegova ideja. Sloge ni več in je v takih razmerah biti ne more.